

6. Про органи самоорганізації населення: Закон України від 11 липня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 48. – Ст. 254.

Ключові слова: суб'єкт, місцеве самоврядування, територіальна громада, органи самоорганізації населення, правовий статус.

Ключевые слова: субъект, местное самоуправление, территориальная община, органы самоорганизации населения, правовой статус.

Key words: subject, local self-government, territorial community, self-organization bodies, legal status.

КУЛІ-ІВАНЧЕНКО КСЕНІЯ КОСТЯНТИНІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри конституційного права, кандидат юридичних наук*

ІНСТИТУТ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Децентралізація являє собою передачу політичних та адміністративних повноважень від органів державної влади до органів місцевого самоврядування з метою ефективного вирішення проблем, які виникають на місцевому рівні. Передача повноважень супроводжується передачею необхідних ресурсів для виконання цих повноважень та встановленням державного контролю за законністю актів місцевого самоврядування. Але не варто забувати, що децентралізація породжує не тільки права, але й певні обов'язки на кожному рівні організації публічно-владного апарату.

Водночас, внаслідок проведення децентралізації починає активно розвиватися дієве місцеве самоврядування, яке здатне забезпечувати інтереси жителів територіальної громади на основі Конституції та законів України.

Зародки інституту децентралізації простежувались ще за часів Київської Русі. На той час існував такий елемент самоврядування, як віче (збори). Вічова організація управління характеризувалася тим, що повноваження щодо управління розподілялися між князем та вільним населенням регіону. Віче було своєрідним органом влади, який був наділений правом вирішувати питання війни і миру, укладати угоди, організовувати військо, обирати князя тощо. Тобто, в даному випадку питання місцевого значення були прерогативою саме віче, а не князя або ж Боярської ради.

Вже в кінці XII ст. сформувалося магдебурзьке право, яке започаткувало одну з найпоширеніших систем міського самоврядування в Центральній Європі в період Середньовіччя. Магдебурзьке право не було конкретним, єдиним законом. Це була сукупність правил та правових понять, які були різними за своїм змістом та модифікованими у кожному конкретному випадку. Магдебурзьке право передбачало звільнення міста від управління, судової та адміністративної влади місцевих феодалів-

власників міст і створення міського самоврядування. Воно закріплювало права міських станів – купців, міщан, ремісників, встановлювало порядок обрання і функції органів самоврядування, регулювало торгівлю, успадкування, визначало покарання за окремі види злочинів. Поява такого права була справжнім успіхом міських жителів у боротьбі з феодалами за самостійність. Саме воно дало місту можливість вирішувати справи місцевого значення на власний розсуд, без втручання феодалів.

У XV – XVII ст.ст. магдебурзьке право дістала більшість українських міст, у т. ч. Переяслав, Полтава, Гадяч, Золотоноша, Лубни, Кременчук, Миргород, Прилуки, Пирятин, Ромни та ін., але воно було модифіковане внаслідок місцевих умов та норм звичаєвого права [1, с. 256].

У 1654 р. більша частина українських земель була приєднана до Російської імперії. У зв'язку з таким приєднанням почала здійснюватися ліквідація традиційних форм місцевого самоврядування, які існували на той час. Магдебурзьке право поступово скасовувалось в усіх містах, а на зміну йому приходила нова система управління на місцях. Зокрема, у 1785 році відповідно до «жалуваної грамоти городам», виданої Катериною II, утворювалися нові органи місцевого самоврядування – міські думи. Але незважаючи на наявність таких органів, міське самоврядування на той час перебувало в залежності від царської адміністрації.

На західноукраїнських землях, після їхнього входження до складу Австрійської монархії, розпочалися процеси посилення і зміцнення централізованої державної влади і згортання місцевого самоврядування. У 1783 р. були створені міські магістрати, у яких були зосереджені усі функції місцевого самоврядування [2, с. 121-122].

Аналізуючи викладене, необхідно зазначити, що в період до ХХ століття децентралізація була неявно виражена. Хоча на той час існували органи місцевого самоврядування, але все ж вони було дуже обмеженими і багато в чому залежали від вищих органів влади.

В Україні на початку ХХ ст. питаннями децентралізації займався видатний політик та громадський діяч М. Грушевський. У своїй статті «Конституційне питання і українство в Росії», що була опублікована в «Літературно-науковому віснику» (1905 р.), він зробив аналіз тогочасного становища в Росії, та місця українського руху в контексті загальноросійського. М. Грушевський у своїй роботі пропонував здійснити децентралізацію державної влади в імперії, провести прямі парламентські вибори, забезпечити регіональну автономію з наданням широких прав місцевим органам влади, гарантувати права національним меншинам і їх пропорційне представництво в органах місцевого самоврядування [3, с. 305]. Грушевський також брав активну участь у створенні Української парламентської громади у складі російського парламенту – Державної Думи. Після її створення громада почала активну роботу щодо створення актів про автономію України, але вони так і не були втілені в життя внаслідок розпуску Державної Думи.

За часів існування Української Народної Республіки також було взято курс на децентралізацію на законодавчому рівні. Так, у Конституції УНР (Статуті про державний устрій, права і вільності УНР) від 29.04.1918 р. [4] (розділ I ст. 5) зазначається, що не порушуючи єдиної

своїєї власті, УНР надає своїм землям, волостям і громадам права широкого самоврядування, додержуючи принципу децентралізації. Конституція також закріплювала систему місцевого самоврядування, яка складалася з громад, волостей та земель, а місцева влада в них належала радам та управам (ст. 26). Рада народних міністрів як вища виконавча влада мала опікуватися всіма справами, що залишалися поза межами діяльності установ місцевої самоуправи (ст. 50) [5, с. 73, 76].

Після приходу до влади більшовиків, на території України ж склалася дещо інша ситуація. У складі Союзу Радянських Соціалістичних Республік в Україні розбудовувалася влада, ґрунтуючись на принципі демократичного централізму, який суперечив засадам реального місцевого самоврядування. Даний принцип не передбачав чіткого розподілу повноважень між органами державної влади і органами місцевого самоврядування. Тому, протягом всього періоду входження України до СРСР місцеве самоврядування фактично було відсутнє: ст. 78 Конституції Української Радянської Соціалістичної Республіки 1978 року регламентує, що Ради народних депутатів – Верховна Рада України, Верховна Рада Автономної Республіки Крим і місцеві Ради народних депутатів – обласні, районні, міські, районні в містах, селищні та сільські Ради народних депутатів – становлять єдину систему представницьких органів державної влади України [6].

Фактичне відродження місцевого самоврядування в Україні і подальше становлення децентралізації почалося після обрання депутатів Верховної Ради Української Радянської Соціалістичної Республіки та місцевих рад народних депутатів у березні 1990 року.

Після проголошення незалежності України почалася побудова нової децентралізованої держави, яка має на меті забезпечити інтереси кожної людини і громадянина. Зокрема, Україна 6 листопада 1996 року ратифікувала Європейську хартію місцевого самоврядування [7] і тим самим зробила значний крок для подальшого розвитку місцевого самоврядування відповідно до європейських стандартів, адже місцеве самоврядування є надзвичайно важливим елементом демократії. Положення хартії також були закладені в Конституцію України. Пізніше було прийнято закони, що регулюють питання здійснення місцевого самоврядування.

На даний момент проведення децентралізації в Україні обумовило прийняття Верховною Радою пакету законів, якими вже частково передані повноваження від профільних центральних органів влади (їх територіальних підрозділів) на місцевий. Але процес ще не завершений, зміни продовжують відбуватися, приймаються нові нормативно-правові акти тощо.

Таким чином, успішне проведення децентралізації публічної влади в Україні є запорукою демократизму та забезпечення народовладдя.

Список використаної літератури:

1. Полтавщина : енцикл. дов. / за ред. А. В. Кудрицького. – К. : УЕ, 1992. – 1024 с.

2. Політологія: підручник / М. М. Вегеш та ін. ; ред. М. М. Вегеш. – 3-тє вид., перероб. і доповн. – К. : Знання, 2008. – 384 с.
3. Грушевський М. С. Конституційне питання і українство в Росії / М. С. Грушевський // Грушевський М. С. Твори : у 50 т. Т. 1 : Суспільно-політичні твори (1894–1907) / [упорядники І. Гирич, О. Тодійчук]. – Львів : Світ, 2002. – С. 301–312.
4. Конституція Української Народньої Республіки (Статут про державний устрій, права і вільності УНР) : Конституція УНР від 29.04.1918 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0002300-18>
5. Конституційні акти України. 1917–1920. Невідомі конституції України. – Київ : Філософ. і соціол. думка, 1992. – 272 с.
6. Конституція (Основний Закон) Української Радянської Соціалістичної Республіки : Конституція УРСР від 20.04.1978 р. № 888-IX // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1978. – № 18. – Ст. 268.
7. Європейська хартія місцевого самоврядування 1985 року // Віче. – 1993. – № 6.

Ключові слова: інститут децентралізації, публічна влада, віче, магдебурзьке право, міське самоврядування, міські магістрати, місцеве самоврядування.

Ключевые слова: институт децентрализации, публичная власть, вече, магдебургское право, городское самоуправление, городские магистраты, местное самоуправление.

Key words: institute of decentralization, public power, popular assembly, Magdeburg Law, municipal government, city magistrates, local government.

ЖИВОТОВСЬКА ІРИНА ЮРІЙВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри конституційного права, кандидат юридичних наук*

ІЗРАЇЛЬСЬКИЙ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМ: ОГЛЯДОВИЙ АНАЛІЗ

За останні кілька десятиліть різні держави визначили конституцію як основний закон, цінність якого обумовлюється його особливими правовими властивостями. У ряді держав основний закон країни не є консолідованим актом. У цьому плані значно підвищується актуальність аналізу конституційної системи Ізраїлю як унікальної за формою, всередині якої відсутня конституція у вигляді моноакта, що частково зближує її з англійською державно-правовою традицією. Так, вже з перших днів існування Ізраїльської держави і до сих пір гостро стоїть питання про відсутність конституції держави, що пояснюється, насамперед, тривалою боротьбою між прихильниками світського та теократичного підходів до держави та її правової системи.

Після резолюції Генеральної асамблеї ООН № 181, ухвалені 19 листопада 1947 року, що передбачала припинення британського мандату та розподіл Палестини на дві держави, Ізраїльська держава демонструвала тверду рішучість у намірі прийняти конституцію. Проте, в силу нечіткого характеру політичної системи і загальних цілей Ізраїльської